

ΕΕ2: Ανάπτυξη Λεξιλογίων

Μέθοδοι και Πρακτικές στην Κατασκευή Θησαυρών για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες

Μάρτιν Ντέρ, Μαρία Δασκαλάκη, Λήδα Χαραμή, Χρυσούλα Μπεκιάρη

Κέντρο Πολιτισμικής Πληροφορικής
Εργαστήριο Πληροφοριακών Συστημάτων
Ινστιτούτο Πληροφορικής - ΙΤΕ

Αντικείμενα

- ❑ Καθορισμός διαδικασιών ανάπτυξης λεξιλογίων
- ❑ Καθορισμός μεθοδολογίας ανάπτυξης θησαυρού όρων
- ❑ Ορισμός ανώτατων εννοιών για χρήση στις ανθρωπιστικές επιστήμες

Εκτελείται σε στενή συνεργασία με τις επιμέρους ομάδες:

- της Ακαδημίας Αθηνών,
- του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
- της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών

Θεματικές περιοχές

- Ανθρωπολογία και Εθνολογία
- Κλασική Αρχαιολογία
- Προϊστορική αρχαιολογία
- Βυζαντινή αρχαιολογία
- Κλασική φιλολογία
- Ιστορία Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού
- Νεότερη Ιστορία
- Ιστορία και Φιλοσοφία των Επιστημών
- Νεοελληνική Λογοτεχνία
- Γλωσσολογία
- Ελληνική Φιλοσοφία
- Θεατρολογία
- Μουσική και Μουσικολογία
- Τέχνη και Ιστορία Τέχνης

Τα δεδομένα

□ Σημείο εκκίνησης:

- Εξειδικευμένες επιστήμες με δική τους ορολογία.
- “Fuzzy definitions” λόγω αντικειμένου.
- Δυσκολία στην ανταλλαγή πληροφοριών και στην επικοινωνία της ορολογίας κλάδων από την ίδια επιστημονική περιοχή (ανθρωπιστικές επιστήμες).

□ Απαιτήσεις:

- Διαφύλαξη του περιεχομένου των όρων της κάθε επιμέρους επιστήμης,
- Σαφήνεια, επάρκεια, και αντικειμενικότητα στην περιγραφή και ένταξη των όρων,
- Επικοινωνία των διαφόρων τομέων των ανθρωπιστικών επιστημών.

Το πρόβλημα

- ❑ Αντιμετώπιση ψηφιακής αναπαράστασης της γνώσης ως εργαλείο!
- ❑ Υιοθέτηση διαφορετικών κανόνων ταξινόμησης, διαφορετικής γλώσσας.
- Αποτελέσματα:
 - *Ασυμβατότητα μεταξύ διαφορετικών συστημάτων κατανόησης και ταξινόμησης των όρων.*
 - *Αδυναμία ολοκλήρωσης της πληροφορίας.*
 - *Αδυναμία πρόσβασης στο σύνολο της πληροφορίας.*
 - *Δυσκολία στη δυναμική εξέλιξη και επέκταση των συστημάτων ταξινόμησης.*
- ❑ Τα παραπάνω μας οδήγησαν στο να δώσουμε έμφαση στη **μέθοδο οργάνωσης και διαχείρισης των ελεγχόμενων λεξιλογίων.**

Στόχοι

- **Διεπιστημονικότητα** => επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών πεδίων.
- **Διυποκειμενικότητα** => αποφυγή της εξάρτησης των πρακτικών συγκρότησης και διαχείρισης των λεξιλογίων από το εκάστοτε υποκείμενο που ορίζει, κοινή αποδοχή από την κοινότητα των ορισμών και των πρακτικών.
- Δημιουργία ενός **συνεκτικού, κατανοητού και λογικά ορθού** συστήματος ταξινόμησης.
- Δυνατότητα **πρόσβασης στο σύνολο της πληροφορίας** από τους χρηστές και κατανόησης του τρόπου οργάνωσής του.
- Δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία από όσο το δυνατόν **ευρύτερο φάσμα χρηστών**, ανεξάρτητα από το γνωστικό τους υπόβαθρο.
- **Οικονομία** στον τρόπο ταξινόμησης: όσο λιγότερες ανώτατες έννοιες, τόσο πιο εύχρηστος ο θησαυρός.

Μεθοδολογικοί άξονες

- 1. Διαλεκτική σχέση** ανώτατων εννοιών-υλικού προς οργάνωση, όχι απλή εφαρμογή των εννοιών στο υλικό:
 - υλικό=> έννοιες=> υλικό
 - “Bottom-up” μέθοδος επεξεργασίας υλικού: κίνδυνος προσκόλλησης στο συγκεκριμένο νόημα και άρα οργάνωσης βάσει «συγγενειών»
π.χ. νύφη-νυφικό-γάμος.
- 2. Categorical semantics** ως θεωρητική αναφορά στην αναζήτηση ανώτατων εννοιών ταξινόμησης.
 - οργάνωση βάσει θεμελιωδών εννοιών (facets) που εκφράζουν ουσιώδεις «όψεις» όλων όσων συλλαμβάνουμε, αποτελούν δηλαδή προϋποθέσεις της ύπαρξης των αντικειμένων της πρόσληψής μας.

Μεθοδολογικοί άξονες

3. Ορισμός και οργάνωση των ανώτατων εννοιών **ταξινόμησης βάσει της σχέσης IsA** (υπαγωγή κατώτερων σε ανώτερους όρους μέσω της μεταβίβασης ουσιαστών ιδιοτήτων):
 - Αποφυγή αρνητικών ορισμών εννοιών.
 - Αποφυγή αντίφασης (ο κατώτατος όρος σε συμφωνία με τον ανώτερο).
 - Δυνατότητα περαιτέρω εξειδίκευσης μιας έννοιας –συναγωγή νέων, πιθανών ιδιοτήτων από τις ήδη υπάρχουσες, ουσιαστικές ιδιότητες π.χ.
πρόσωπο=> *ιδιοκτήτης*
υλικό αντικείμενο=> *έχει βάρος*.
4. Προσδιορισμός **ουσιαστών ιδιοτήτων (intensional properties)** που εκφράζουν τις αναγκαίες και επαρκείς συνθήκες για τον χαρακτηρισμό ενός όρου ως τέτοιου. Οδηγεί στην εμφάνιση των ανώτατων εννοιών, οι οποίες εμπεριέχουν και εκφράζουν τις θεμελιώδεις ιδιότητες των όρων. (π.χ. *άγαμος*=> *πρόσωπο*).
5. Έλεγχος **επαλήθευσης** των ανώτατων εννοιών και των υποδιαίρεσών τους μέσω αναφοράς σε νέες εφαρμογές.

«Ανοιχτός κόσμος»

Συνέπεια των μεθοδολογικών μας πρακτικών:

- Δεν δημιουργούμε κλειστές νοηματικά σφαίρες περιορισμένης εφαρμογής και αναφοράς.
- Δεν καταλήγουμε σε αφαιρέσεις, όπου χάνεται το νόημα των επιμέρους πεδίων από τα οποία εκκινούμε.
- Φέρνουμε στο φως νέες σχέσεις που τροφοδοτούν τον θησαυρό μας και δημιουργούν τη δυνατότητα επεκτασιμότητας: δημιουργούν δηλαδή την προοπτική **ενός ανοιχτού κόσμου!**

Απόδειξη: η συμμετοχή μας ως working group στο ευρωπαϊκό forum του DARIAH για την οργάνωση ενός backbone thesaurus που μπορεί να ενσωματώσει επιμέρους θησαυρούς!

Θέματα και Ιεραρχίες

ΘΕΜΑ: ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

- ❑ Ιεραρχία: Γεωπολιτικές μονάδες

ΘΕΜΑ: ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ❑ Ιεραρχία: Τομείς απασχόλησης
- ❑ Ιεραρχία: Γεγονότα, συμβάντα
- ❑ Ιεραρχία: Εμπρόθετες καταστροφές
- ❑ Ιεραρχία: Λειτουργίες
- ❑ Ιεραρχία: Λοιπές δραστηριότητες

ΘΕΜΑ: ΦΥΣΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ

- ❑ Ιεραρχία: Φυσικές καταστροφές
- ❑ Ιεραρχία: Γενέσεις

ΘΕΜΑ: ΥΛΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

- ❑ Ιεραρχία: Δομικά μέρη υλικών αντικειμένων
- ❑ Ιεραρχία: Δομημένο περιβάλλον
- ❑ Ιεραρχία: Κινητά αντικείμενα
- ❑ Ιεραρχία: Υλικά μορφώματα

ΘΕΜΑ: ΕΠΟΧΕΣ

- ❑ Ιεραρχία: Εποχές

ΘΕΜΑ: ΝΟΗΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

- ❑ Ιεραρχία: Συμβολικά αντικείμενα
- ❑ Ιεραρχία: Προτασιακά αντικείμενα
- ❑ Ιεραρχία: Μέθοδοι
- ❑ Ιεραρχία: Έννοιες

Θέματα και Ιεραρχίες

ΘΕΜΑ: ΥΛΙΚΑ

- Ιεραρχία: Υλικά

ΘΕΜΑ: ΡΟΛΟΙ

- Ιεραρχία: Ρόλοι διαπροσωπικών σχέσεων
- Ιεραρχία: αξιώματα

ΘΕΜΑ: ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ

- Ιεραρχία: Συλλογικότητες και ομάδες